

فصلنامه علمی- پژوهشی **رهیافت**

سال دوازدهم، شماره ۴۵، زمستان ۱۳۹۷
صفحه ۱۰۷ تا ۱۳۶

آسیب شناسی انتخابات ریاست جمهوری اسلامی ایران و راهکارهای اصلاح آسیب‌های آن

پرویز توکل نیا / دانشجوی دکتری علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا tavakolnia1@yahoo.com
علیرضا گلشنی / عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا agolshani41@yahoo.com
احمد آذین / استادیار علوم سیاسی و عضو هیئت علمی گروه علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا azin@iaush.ac.ir

چکیده

از مسائل مهم هر انتخابات آسیب‌های آن است. بدین سان آسیب‌شناسی انتخابات ریاست جمهوری ایران و راهکارهای اصلاح آسیب‌های آن، هدف این تحقیق قرار گرفت. تحقیق حاضر با روش ترکیبی، ابتدا از طریق روش دلفی پس از طی سه مرحله مبادرت به تهیه و تدوین پرسشنامه نهایی در قالب ۱۹ سوال از مهم‌ترین آسیب‌ها و راهکارها از نظر اهمیت و اولویت شامل ۸۵ شاخص از آسیب‌ها و ۲۰ شاخص از راهکارها نمود. گروه دلفی متشکل از ۱۵ نفر از اساتید دانشگاه، خبرگان و کارشناسان انتخابات تعیین گردید. سپس با روش پیمایشی مبادرت به جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها نمود. جامعه آماری به تعداد ۱۸۰ نفر با در نظر گرفتن جنبه‌های علمی، فنی و تخصصی انتخابات تعیین گردید. آنالیز پرسشنامه‌ها در محیط نرم افزار SPSS23 و تجزیه و تحلیل عاملی اکتشافی داده‌ها نشان داد که انتخابات ریاست جمهوری با آسیب‌های متعدد در زمینه‌های مختلف که ناشی از علل و عوامل قانونی، زمینه‌ای، فردی و رفتاری و ساختاری است که از نظر میزان تأثیر بر مسائل و مشکلات انتخابات یکسان نبوده و بنا بر ماهیتی که دارند قبل از برگزاری انتخابات، حین برگزاری انتخابات، روز رأی گیری، شمارش و اعلام نتیجه انتخابات و پس از برگزاری انتخابات به نسبت متفاوت وجود دارند. این پژوهش به دنبال بررسی و ارائه راهکارهای اصلاح این مسائل می‌باشد.

کلیدواژه: آسیب شناسی، انتخابات ریاست جمهوری، نظام انتخاباتی، قانون انتخابات، آسیب‌ها، راهکارها

تاریخ تأیید ۱۳۹۷/۰۷/۱۰

تاریخ دریافت ۱۳۹۷/۰۵/۳۰

مقدمه

از مسائل مهم برگزاری انتخابات ریاست جمهوری ایران، آسیب‌های آن است. که به علت عدم شناسایی به موقع و ارائه راهکارهای مناسب در مقاطعی از برگزاری انتخابات ظهور و بروز نموده و مسائل و مشکلاتی در روند برگزاری انتخابات ایجاد نموده است. اقدامات صورت گرفته در خصوص آسیب شناسی برگزاری انتخابات از جمله اصلاح موادی از قانون انتخابات ریاست جمهوری به علت تک بعدی و جزیی بودن و عدم پرداختن به دیگر علل و عوامل و متغیرهای مهم و دخیل در ایجاد آسیب‌ها، نیز به علت اینکه نتوانسته تمام زوایای پنهان و نهفته آسیب‌های برگزاری انتخابات ریاست جمهوری در حوزه‌ها و زمینه‌های مختلف پوشش دهد، همچنان آسیب‌های برگزاری انتخابات مغفول و حل نشده باقی بماند و انتخابات که رکن جمهوریت نظام و متضمن مردم سالاری و حق تعیین سرنوشت در اداره امور کشور است را تحت تأثیر خود قرار داده است؛ علاوه بر ایجاد مسائل و مشکلات در کشور، بی‌اعتمادی به نهاد انتخابات و برگزار کنندگان انتخابات را نیز در پی داشته است. بر این اساس آسیب شناسی انتخابات ریاست جمهوری و راهکارهای اصلاح آن هدف تحقیق پیش رو با این مفروض که انتخابات ریاست جمهوری با آسیب‌های گوناگون در حوزه‌ها و زمینه‌های مختلف مواجه است، که احتیاج به آسیب شناسی دارد.

انتخابات یک رخداد چند وجهی و معطوف به قدرت است، دارای ابعاد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، امنیتی و... است. انبوهی از افراد، عاملیت‌های استراتژیک و نهادهای مختلف و... در برگزاری آن نقش داشته و بر آن تأثیر گذاشته و از آن تأثیر می‌گیرند. لذا اقتضای سلامت برگزاری انتخابات آسیب زدایی از علل و عوامل دخیل و امر برگزاری انتخابات در حوزه‌ها و زمینه‌های مختلف است.

با پیروزی انقلاب اسلامی و تحقق نظام جمهوری اسلامی ایران فصل نوینی در تاریخ سیاسی ایران ایجاد گردید و در آن اصل حاکمیت مردمی یا جمهوریت با اصل حاکمیت الهی یا اسلامیت در قالب نظام مردم سالاری دینی نمایان گردید (خرمشاد، ۱۳۸۵: ۹۳-۱۲۰) و حاکمیت مردم بر سرنوشت سیاسی و اجتماعی خویش از طریق انتخابات به رسمیت شناخته شد (هریسی نژاد، ۱۳۸۰: ۲۴۳). به‌رغم این امتیاز و فرصت حاصل از تحقق نظام جمهوری اسلامی جهت برگزاری انتخابات ریاست جمهوری و انتخاب رئیس جمهور

توسط مردم، با این وجود بستر برگزاری انتخابات متناسب با آن توسعه نیافت و متعاقب آن توجهی به آسیب‌های فرا روی برگزاری انتخابات بر حسب اقتضای زمانی و شرایط جدید پیش آمده نگردید، که با گذشت زمان و انباشت آسیب‌ها زمینه بروز آسیب‌های برگزاری انتخابات ریاست جمهوری گردید.

اهمیت آسیب‌شناسی انتخابات ریاست جمهوری از آنجا ناشی می‌شود. که بر اساس اصل یکصد و سیزدهم قانون اساسی، رئیس‌جمهور پس از مقام رهبری عالی‌ترین مقام رسمی کشور و مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را جز در امور که مستقیماً به رهبری مربوط می‌شود برعهده دارد. این امر سبب گردیده است تا رئیس‌جمهور از قدرت نهادی، اختیارات و مسئولیت‌ها و تأثیرگذاری زیادی در صورت بندی سیاستگذاری برخوردار باشد. متعاقب آن برگزاری انتخابات ریاست جمهوری از حساسیت بالایی برخوردار باشد.

آسیب‌های انتخابات در بسترهای نوظهور با بهره‌گیری از این استدلال رابرت دال که «کارکرد همه عناصر تأثیرگذار در سلامت و آزاد و عادلانه بودن انتخابات در نظام انتخابات باید مورد توجه قرار گیرد، نه صرفاً قواعد رسمی که در انتخابات آمده است» (رُز، ۱۳۹۰: ۸۶). بر این اساس ابعاد مختلف آسیب‌های برگزاری انتخابات ریاست جمهوری در بسترهای نوظهور و اینکه آسیب‌های انتخابات تا حدود زیادی متأثر از کارکرد و ساختار نهاد انتخابات و نحوه اداره انتخابات و برگزاری آن، قوانین و مقررات انتخابات، مدیریت انتخابات، زمینه‌ها و شرایط سیاسی و فرهنگی و اجتماعی حاکم بر جامعه، هنجارهای اجتماعی، دولت، احزاب و جناح‌های سیاسی، مشارکت سیاسی انتخاباتی، نخبگان و توده‌ها، کاندیداهای انتخابات، مبارزات، تبلیغات و رقابت‌های سیاسی انتخاباتی، اقتصاد، سیاست و امنیت و... می‌باشد. بدین منظور مقاله حاضر در پی پاسخ به سوال‌های: ۱- آسیب‌های برگزاری انتخابات ریاست جمهوری در ج.ا.ایران چیست؟ ۲- راهکارهای اصلاح آسیب‌های برگزاری انتخابات ریاست جمهوری کدام است؟ برآمده است.

۲- مبانی نظری

۲-۱. انتخابات ریاست جمهوری

انتخابات عبارت از یک فرایند تصمیم‌گیری رسمی است، که طی آن مردم یا بخشی از مردم «واجدین شرایط رأی» برای اداره عمومی خود شخص یا اشخاصی را برای مقامی

رسمی و برای مدت معلوم از طریق رأی و شرکت در انتخابات برمی‌گزینند، که از طریق آن اراده شهروندان در شکل‌گیری نهادهای سیاسی و تعیین متصدیان اعمال اقتدار سیاسی دخیل داد می‌شود» (قاضی، ۱۳۸۲، ج ۱۲: ۶۷۹).

انتخابات ریاست جمهوری از منظر قانون اساسی، انتخاباتی است که اصول ۱۱۴ تا ۱۲۱ قانون اساسی بر آن اشاره دارند و عبارت است، از انتخاباتی که برای تعیین رئیس جمهور به عنوان شخص دوم مملکت، که برای مدت چهار سال با رأی مستقیم مردم، و یا اصطلاحاً روش رأی تکی غیر قابل انتقال و با اکثریت مطلق دو مرحله‌ای آرای شرکت‌کنندگان انتخاب می‌شود. بر اساس نظریه تفسیری شورای نگهبان انتخاب رئیس جمهور در مرحله دوم با اکثریت نسبی نیز امکان پذیر است، انتخاب مجدد رئیس جمهور به صورت متوالی نیز تنها برای یک دوره بلامانع می‌باشد (تقی زاده، ۱۳۸۷: ۴۹-۵۰). از مشخصات انتخابات خصیلت‌گزینی بودن آن است، یعنی هم نامزدی انتخابات در چارچوب قانون آزاد است، و هم رأی دهنده می‌تواند به هر یک از نامزدهای انتخابات آزادانه رأی بدهد، ریمون آرون آن را «انتخابات متعارض» خوانده و آورده هوریو آنرا «انتخابات مبارزه‌ای» می‌نامد و انتخابات را با این شرایط، سالم، واقعی و آزاد تلقی می‌کنند (قاضی، ۱۳۸۲، ج ۱۲: ۲۹۴).

۲-۲. آسیب شناسی

آسیب شناسی بر اساس تعریف آکسفورد، مطالعه علمی کاستی‌ها، ضعف‌ها و نارسایی‌ها است (هریسی‌نژاد، ۱۳۸۲: ۹۲۸). آسیب شناسی در فرهنگ فارسی به معنای عیب و نقص، آفت، بلا و زیان و ضررآمده است (معین، ۱۳۷۱: ۵۸). آسیب شناسی یعنی شناسایی آن دسته از عوامل مهم و مؤثری که وجود و تداوم حیات آنها می‌تواند فرآیند تحقق اهداف هر نظامی را متوقف و یا به صورت محسوس، کند نماید و تحت تأثیر عواقب و تبعات خود در آورد (بنیانیان، ۱۳۷۹، ج ۳: ۱۲۸).

آسیب شناسی فرایندی نظام مند از جمع‌آوری داده‌ها به منظور تعامل اثر بخش و سودمند در راستای حل مشکلات، چالش‌ها، فشارها و محدودیت‌ها است «یافتن علت یا علل رکود یا بحران در روند طبیعی پدیده‌ها، فعالیت‌ها و هم‌چنین ایجاد چارچوبی است،

¹ Single Non-transferable vote (SNTV)

² Election Contestee

³ Election Disputee

که بتواند برای افزایش تلاش‌ها در راستای برقراری سلامت پدیده‌ها، انگیزه ایجاد کند» (امیری فرح آبادی، جعفر و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۴). بنابراین در آسیب‌شناسی انتخابات بحث از شناسایی چالش‌ها و کاستی‌ها و تنگناها، علل و عوامل گوناگون و زمینه‌های ایجاد آسیب‌ها و هدف از آسیب‌شناسی انتخابات تشخیص ماهیت و نوع مسئله‌ای است که سلامت انتخابات را تحت تأثیر خود قرار داده است می‌باشد. «آسیب‌شناسی نیازمند نگرش نظام مند و منظم به کل فرایند برگزاری انتخابات است (ممی زاده، ۱۳۷۵: ۱۲۹).

آسیب‌های برگزاری انتخابات می‌تواند ناشی از فرد، رفتار و یا ساختار باشند و سطوح «فردی، رفتاری و ساختاری» آسیب‌های برگزاری انتخابات را ایجاد نمایند. سطح فردی و رفتاری در برگیرنده نامزدهای انتخابات و هواداران آنها، رأی دهندگان، نخبگان و توده‌ها، تعارض گفتمانی جناح‌های سیاسی، مشارکت سیاسی توده‌ای و هیجانی، رقابت سیاسی غیرنهادمند و رفتار انتخاباتی و... باشد. مضاف بر سطوح فردی و رفتاری در سطح ساختاری عواملی همچون قواعد و قانون و مقرات انتخابات ریاست جمهوری، نظام انتخابات و ساز و کار اجرایی و نظارتی تعبیه شده در آن، دولتی بودن مدیریت اجرایی انتخابات، احزاب سیاسی، فرهنگ سیاسی، وضعیت اقتصادی و امنیت انتخابات و... شامل است. سطوح فوق به صورت مستقیم یا غیر مستقیم و یا در تعامل با یکدیگر و بنابر ویژگی‌های ساختاری، تاریخی، فرهنگی و سیاسی جامعه ایران که انتخابات پس از گذر از نظم شاهی به جمهوری اسلامی همواره نقشی پارادوکسیکال داشته است، می‌توانند نظام انتخابات را به معنای چگونگی برگزاری انتخابات و سازوکارهای اجرایی و نظارتی تعبیه شده در آن را تحت تأثیر خود قرار دهند و آن را نا کارآمد جلوه نمایند. و یا اینکه کاستی‌ها، نقض‌ها، ضعف‌ها و خلم‌های موجود در قانون انتخابات ریاست جمهوری را تشدید و اجرا و اعمال قانون را با اختلال همراه نمایند و بستری را برای بی‌ثباتی سیاسی و وقوع رخدادها، مسائل و چالش‌ها و تهدیدات انتخاباتی را فراهم نمایند. «در واقع اگر بخواهیم بین سطوح تحلیل فردی، رفتاری و ساختاری رابطه علت و معلولی برقرار نماییم، به طور طبیعی سطح تحلیل ساختار، به سبب پوششی که ایجاد نموده است، علت و سطح تحلیل فردی و رفتاری معلوم آن خواهد بود» (سریع القلم، ۱۳۹۵: ۱۶۶).

آسیب‌شناسی انتخابات ریاست جمهوری متوجه این واقعیت است، که انتخابات به‌رغم اینکه به منزله امتیاز و فرصت برای مردم و نظام سیاسی و برگزاری آن در بلند مدت یکی از

مکانیزم‌های ثبات بخش و مشروعیت آفرین در تحکیم بنیان‌های اجتماعی و دموکراتیک نظام سیاسی بوده است. چهره دیگر انتخابات همواره نقش مؤثری بر تحولات، پویاها و فراگردهای سیاسی ایران داشته است. بطوری که بستری برای رقابت و چالش‌های جناحی و گروهی، فرصتی برای تحول و تغییر گفتمان‌های سیاسی، ابزاری برای بیان تقاضاها، عاملی در روشن شدن مواضع افراد و جناح‌های سیاسی، زمینه‌ای برای برخورد نهادهای درگیر نظام سیاسی در امر انتخابات، عاملی جهت انشعاب‌ها و ائتلاف‌های جناحی و حزبی و ایجاد شکاف‌های سیاسی و اجتماعی، عاملی در تعدیل و توازن قدرت اشخاص و جناح‌ها، محملی برای سیاسی شدن شدید فضای سیاسی و اجتماعی، عاملی در تک قطبی و دو قطبی شدن انتخابات و جامعه و مکانیزمی جهت تغییر و گردش نخبگان و سیاست‌ها در کشور بوده است که هر یک از موارد فوق در موقعیت و در زمان خاص خود می‌توانند ابعاد و فرایند انتخابات را تحت تأثیر خود درآورند و متعاقباً پیامدهای ناخواسته و غیر قابل پیش بینی را نیز در پی داشته باشند (بنی هاشمی، ۱۳۹۵: ۱۱۶-۱۱۷).

انتخابات دارای جوانب و فرایندهای مختلف و متفاوت از هم که در تکمیل هم بوده و همدیگر را پوشش می‌دهند است. با در نظر گرفتن جوانب و فرایندهای مختلف انتخابات و اینکه انتخابات سلسله‌ای از اقدامات و فرایندهای مختلف است و تنها مختص به روز انتخابات نیست بر این اساس در آسیب شناسی انتخابات کل فرایند انتخابات مطرح است. به این دلیل که انتخابات صرفاً به فعالیت‌های روز انتخابات محدود نمی‌شود «فرایند انتخابات در کلیت خود اهمیت دارد، و باید بر مبانی همه عناصر و مراحل و فرایندهایش مورد بررسی و قضاوت قرار گیرد» (رُز، ۱۳۹۰: ۸۹). بر این اساس و با توجه به نظر داری شایر (Darbshire ۱۹۹۸) در کتاب «رسانه مدرن، انتخابات و دموکراسی» که فرایند انتخابات را از نظر زمانی به چهار مرحله «قبل از برگزاری انتخابات، دوره مبارزات انتخاباتی، روز رأی گیری، شمارش آرا و اعلام نتایج و پس از برگزاری انتخابات» تفکیک و تقسیم می‌کند (داری شایر، ۱۹۹۶: ۹۶). با توجه به جنبه‌های مختلف انتخابات و اینکه آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری علل و عوامل مختلف دارند و در حوزه‌ها و زمینه‌های مختلف قانون و مقررات انتخابات، نخبگان و توده‌ها، احزاب سیاسی و جناح‌ها، ثبت نام داوطلبان، کاندیداها، دولت، فرهنگ سیاسی انتخاباتی، مشارکت سیاسی انتخاباتی، امنیتی شدن انتخابات، اقتصاد و چرخه تجاری سیاسی و... وجود دارد. و بنا بر سرشت و ماهیت آسیب‌ها

قبل از برگزاری انتخابات، حین برگزاری انتخابات، روز برگزاری انتخابات و پس از برگزاری انتخابات می‌توان تسری نمایند. بر اساس دیدگاه داری شایر آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری به چهار مرحله زیر تقسیم نموده و بنا بر اهمیت به آنها پرداخته می‌شود.

۱-۲-۲. آسیب‌های مرحله پیش از برگزاری رسمی انتخابات

مرحله پیش از برگزاری رسمی انتخابات به جهت تأثیری که در دیگر مراحل انتخابات دارد به عنوان بستر برگزاری انتخابات از آن نیز یاد می‌شود. مدت‌ها قبل از شروع رسمی انتخابات شکل می‌گیرد و به جریان رسمی انتخابات ورود می‌یابد، در پی آن جریان انتخابات را تحت تأثیر «خوب» و «بد» شکل یابی خود قرار می‌دهد. علل و عوامل متعددی می‌توانند زمینه‌های شکل یابی و بستر ساز آسیب‌های مرحله پیش از برگزاری رسمی انتخابات باشند که از جمله آنها می‌توان مشکلات ناشی از تشکیل هیأت اجرائی مرکزی انتخابات ریاست جمهوری، موضع گیری‌ها و واکنش‌ها و حواشی‌های ناشی از اعلام حضور داوطلبان انتخابات ریاست جمهوری و هواداران آنها به انتخابات، موضع گیری‌های غیر نهادمند و ناپخته بعضاً احزاب سیاسی، تشکل‌ها، گروه‌ها، جریان‌ها و جناح‌های سیاسی در انتخابات، مشکلات ناشی و به جا مانده از انتخابات گذشته و قبلی، برداشت‌ها و سوء برداشت‌های جناحی و گروهی از اظهار نظرات و گمانه زنی‌های مقامات سیاسی، نخبگان سیاسی، علمی، فرهنگی و اجتماعی، اساتید، دانشگاہیان و روحانیون و... نام برد. که منبع ایجاد اختلاف و تولید آسیب در طی ادوار برگزاری انتخابات ریاست جمهوری بوده است. اما معیار مفیدتری برای سنجش بستر سلامت برگزاری انتخابات عبارت از میزان وجود آزادی‌های اساسی و شفافیت فضای انتخابات و عمل به قانون و رفتار شفاف و بی طرفانه نظارت و اجرا در ماه‌های قبل از انتخابات که چشم انداز یک فرایند پایدار دموکراتیک انتخابات را می‌رساند است (رُز، ۱۳۹۰: ۲۴۴).

۲-۲-۲. آسیب‌های مرحله رسمی برگزاری انتخابات

مرحله برگزاری انتخابات، یا اجرای رسمی انتخابات براساس قانون ومقررات انتخابات و بر طبق برنامه زمانبندی برگزاری انتخابات صورت می‌گیرد. از اهمیت وحسایت خاص خود از منظر آسیب شناسی برخوردار است. اهمیت مرحله قبل از روز انتخابات و یا شروع رسمی فرایند انتخابات برای تمام سطوح مبتنی برآزاد و عادلانه و سلامت انتخابات بیش از اهمیت وقایعی است که در روز انتخابات پیش می‌آید است. دلیل اصلی این است، که

نگرش عمومی رأی دهندگان، کاندیداها، احزاب سیاسی و... در قبال فرایند انتخابات و شاید حتی نگرش سیاستمداران تا حد زیادی تحت تأثیر وقایع پیش از روز انتخابات شکل می‌گیرد (رُز، ۱۳۹۰: ۸۹). به طوری که با اجرای هر فرآیندی از انتخابات، ارزیابی عمومی رأی دهندگان، احزاب سیاسی، نخبگان، سیاستمداران، نامزدهای انتخابات و... نسبت به سلامت برگزاری انتخابات و اجرای دقیق قانون و عملکرد شفاف، قانونی و بی طرفانه مدیریت اجرایی انتخابات و نظارت بر انتخابات شکل می‌گیرد.

از منظر اجرایی این مرحله شامل تشکیل هیأت اجرایی توسط فرمانداران و بخشداران، ثبت نام از داوطلبان انتخابات ریاست جمهوری در وزارت کشور، تعیین محل شعب ثبت نام و اخذ رأی (ثابت و سیار)، تعیین اعضای شعب ثبت نام و اخذ رأی و نمایندگان فرماندار و بخشدار، نمایندگان نامزدهای انتخابات در شعب اخذ رأی و شمارش آرا، رسیدگی به صلاحیت داوطلبان توسط شورای نگهبان و دادخواهی رد صلاحیت شدگان، انتشار اسامی نامزدهای انتخابات توسط وزارت کشور، مبارزات، تبلیغات و رقابت‌های انتخاباتی نامزدها و ممنوعیت تبلیغات انتخابات نامزدهای انتخابات است. آسیب‌های ناشی از مرحله برگزاری انتخابات به علت ماهیت در هم تنیده و ابعاد چندگانه‌ای که دارند می‌توانند به روز انتخابات و حتی به پس از اعلام نتایج و مرحله بعد از برگزاری انتخابات سرایت نموده و مسائل و مشکلاتی نیز در آنجا ایجاد نماید.

۳-۲-۲. آسیب‌های روز برگزاری انتخابات

این مرحله از نظر فرایند اجرایی انتخابات شامل اخذ رأی و تمدید اخذ رأی، مدیریت بر تعرفه و برگ رأی، قرائت و شمارش آرا، اعلام نتیجه انتخابات و اعلام منتخب، تعیین میزان مشارکت سیاسی در انتخابات و امنیت برگزاری انتخابات و حفاظت کامل از صندوق‌های رأی و رأی دهندگان و آرای آنان است. هرگونه ضعف، نارسایی و عدم مدیریت منطقی و آسیب شناسانه از فرایندهای فوق مسائل و مشکلات در پی خواهد داشت. به عبارت دیگر هر آنچه که در مرحله قبل از شروع رسمی انتخابات و در مرحله رسمی برگزاری انتخابات رخ داده است. علاوه بر اینکه به روز برگزاری انتخابات انتقال می‌یابد، در ثانی با آسیب‌های روز برگزاری انتخابات عجین گشته و مسائل و مشکلات روز برگزاری انتخابات که در واقع کل جریان و فرایند انتخابات در نهایت به «روز انتخابات» ختم می‌شود را به وجود می‌آورند. کما اینکه ممکن است آسیب‌های روز برگزاری

انتخابات به عنوان آسیب پنهان و مغفول مانده به بعد از برگزاری انتخابات کشیده شود و مسائل و مشکلاتی بعد از برگزاری انتخابات به وجود آورد.

۴-۲-۲. آسیب‌های مرحله بعد از برگزاری انتخابات

از آنجا که در این مرحله اظهار نظر و موضع گیری‌های داخلی و خارجی نسبت به نتیجه انتخابات شکل گرفته و به آن دامن داده می‌شود. مرحله بسیار حساس در ظهور و بروز آسیب‌های انتخابات است. این مرحله شامل رسیدگی به شکایات انتخابات و اعتراض کاندیداهای انتخابات، احیاناً باز شماری مجدد آرای نامزدها، اعلام نظر شورای نگهبان در خصوص برگزاری انتخابات، تنفیذ حکم ریاست جمهوری و تحلیف رئیس جمهور، امحای تعرفه و برگ‌های رأی مصرف شده و نشده برگزاری انتخابات، جابجایی و واگذاری قدرت، بازنگری و اصلاحات مربوط به قانون و آئین نامه، دستورالعمل‌ها و مقررات انتخابات، ارزیابی و ارزشیابی برگزاری انتخابات و عوامل دخیل در آن از اهمیت خاصی در موضوع آسیب شناسی انتخابات برخوردار است. آسیب‌های مرحله بعد از برگزاری انتخابات بنا بر استدلال برخی از نویسندگان به این جهت مهم می‌نماید که دوره بعد از برگزاری انتخابات مهم است، نه تنها در حراست و حفاظت از آرای مردم، بلکه به دلیل اینکه نتیجه انتخابات همیشه مورد پذیرش بازیگران سیاسی و کاندیداها قرار نمی‌گیرد، بدان معناست که آنها گاهی اوقات به قدرت نخواهند رسید یا به خشونت سیاسی روی می‌آورند (رُز، ۱۳۹۰: ۸۹). آنچه که در جریان برگزاری انتخابات دهمین دوره ریاست جمهوری در ایران روی داد «وقایع فردای روز انتخابات و اعتراض بی‌رویه و شبهه افکنی در نتیجه و نحوی برگزاری انتخابات باعث شکل گیری جو تشنج در جامعه شد که از نخستین ساعات پس از اعلام نتایج انتخابات شروع شد و تا مدتی مداوم داشت» (کاوه، ۱۳۸۸: ۸). آسیب‌های مرحله بعد از برگزاری انتخابات ممکن است، به عنوان آسیب پنهان، به جامانده و ناشی از برگزاری انتخابات گذشته، در انتخابات بعدی و دیگر انتخابات ظاهر گردد.

بررسی آسیب‌های مراحل مختلف انتخابات نشان می‌دهد، آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری از طرفی به سبب ذات و ماهیتی که آسیب‌ها دارد، و از طرفی دیگر به این علت که انتخابات فی نفسه چالش زا و آسیب پذیر است. علاوه بر اینکه در قبل از برگزاری انتخابات، حین برگزاری انتخابات، روز برگزاری انتخابات و بعد از برگزاری انتخابات وجود دارند، در ثانی در دو مرحله یکی قبل از شروع رسمی برگزاری انتخابات که بستر

ساز برگزار انتخابات سالم، آزاد و عادلانه است. دیگری پس از برگزاری انتخابات و اعلام نتیجه انتخابات و تأیید صحت برگزاری انتخابات، نوعی رها سازی انتخابات به علت سکوت قانون و فقدان برنامه مشخص و معلوم قانونی صورت می‌گیرد. این در حالی است، که آسیب شناسی و بازبینی قوانین و مقررات انتخابات و تعیین نقاط قوت و ضعف و سنجش و ارزیابی دقیق و عادلانه متولیان رده‌های مختلف اجرایی انتخابات در چنین فرصتی لازم و ضروری است.

احزاب سیاسی بنا به کارکردهای مختلف بویژه کارکرد انتخاباتی که دارند می‌توانند نقش مهم و اساسی در فرایند آسیب شناسی مراحل مختلف انتخابات در زمینه‌های مختلف اتخاذ نمایند. به علت خلاء حضور و ورود رسمی و قانونی احزاب سیاسی در موضوع انتخابات از یک طرف، و فقدان مرکز و یا موسسه تخصصی مطالعاتی مختص انتخابات در ایران از طرف دیگر رها سازی انتخابات بعد از برگزاری انتخابات به عنوان یک مسئله سیاسی روز هم چنان باقی است.

۳- چارچوب نظری تحقیق

با تأمل در مقاله مایکل برودیر (Brodeur Michael) پیرامون آسیب شناسی سازمان، می‌توان در آن به ویژگی‌های مناسب از آسیب شناسی دست یافت، که به توان از آن در دیگر موضوعات و فرایندهای آسیب شناسی بهره جست. از نظر برودیر آسیب شناسی یک فرصت به منظور ایجاد و ارائه روش و بینش جدید در پرداختن به جنبه‌های مختلف آسیب است. بر اساس استدلال برودیر آسیب شناسی زمانی است، که احتمال ظهور و بروز آسیب وجود داشته باشد و یا اینکه آسیب اتفاق افتاده باشد، که در هر دو حالت نیاز به شناسایی و بررسی دارد. از نظر برودیر برای این منظور لازم است که ترکیبی از نیروهای مرتبط و آگاه فرآیند جمع آوری داده‌ها و اطلاعات از طریق شگردها و روش‌های متفاوت و مختلف شروع کنند. در پی آن داده‌های جمع آوری شده به این جهت که احساس شوند اعتبار و صحت دارند (ملاک اعتبار) به سمتی سوق داده می‌شوند که در معرض قضاوت و اظهار نظر متخصصین و صاحب نظران و کارشناسان درآیند، تا آسیب‌ها مشخص، گزارش و متعاقب آن فعالیت‌های درست و صحیح از سوی آنها اتخاذ و به مرحله اجرا درآید (برودیر، ۲۰۰۸: ۶۴۲-۶۵۰). مارتین هارپ و یلیام لاجلی میلر (Harrop Martin & Miller W.I) در خلال کتاب «انتخابات و رأی دهندگان: مقدمه تطبیقی» که در سال ۱۹۸۷ به چاپ

رسیده استدلال نموده اند: نظام‌های انتخابات چارچوب قانونی می‌باشند، که تابع شرایط و فضای خاصی که در آن قرار می‌گیرند، می‌باشند که در عمل دارای سه عناصر اساسی قوانین و مقررات، کاربرد و زمینه‌ها هستند (هاروپ و میلر، ۱۹۸۷: ۴۱-۴۲).

به تأسی از موارد مطروحه و با در نظر گرفتن ماهیت و دامنه موضوع‌های مربوط به سلامت انتخابات که تا حدود زیادی متأثر از کارکرد و ساختار نهاد انتخابات و نحوه اداره انتخابات و برگزاری آن، قوانین و مقررات انتخابات، مدیریت انتخابات، زمینه‌ها و شرایط سیاسی و فرهنگی و اجتماعی حاکم بر جامعه، هنجارهای اجتماعی، دولت، احزاب و جناح‌های سیاسی، مشارکت سیاسی انتخاباتی، نخبگان و توده‌ها، کاندیداهای انتخابات، مبارزات، تبلیغات و رقابت‌های انتخاباتی، اقتصاد و چرخه تجاری سیاسی و ایجاد ادوار انتخاباتی، سیاست، امنیت و... می‌باشد و با بهره‌گیری از این استدلال رابرت دال که می‌نویسد: کارکرد همه عناصر دیگر تأثیر گذار در سلامت و آزاد و عادلانه بودن انتخابات در نظام انتخابات باید مورد توجه قرار گیرد، و نه صرفاً بر قواعد رسمی که در انتخابات آمده است (رُز، ۱۳۹۰: ۸۶). به بررسی ابعاد مختلف آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری، مضاف بر آسیب‌های نظام انتخابات و قانون انتخابات و کاربرد و اعمال دقیق و شفاف و بی‌کم و کاست آنها را در برگزاری انتخابات، به دیگر علل و عوامل، حوزه‌ها و زمینه‌های دخیل در ایجاد آسیب‌های برگزاری انتخابات نیز پرداخته می‌شود.

آسیب شناسی انتخابات ریاست جمهوری مستلزم بهره‌گیری از الگو و یا روش‌هایی به منظور انسجام مفهومی در مطالعات آسیب شناسی و تعیین چارچوب نظری تحقیق است، به علت اینکه تاکنون در زمینه آسیب شناسی انتخابات ریاست جمهوری و راهکارهای اصلاح آن در ابعاد و زمینه‌های مختلف تحقیق علمی و کاملی صورت نگرفته است، تا الگو و یا روش مشخص بدست داده، که بتوان بر اساس آن چارچوب نظری تحقیق آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری ایران و راهکارها اصلاح آسیب‌های آن را مشخص و تعیین کرد؛ از طرفی نیز با توجه به اینکه چارچوب نظری تحقیق باید متضمن راه حل مسئله پژوهش و پاسخگویی به پرسش‌های مطرح شده آن باشد.

با در نظر گرفتن زمینه و جنس تحقیق حاضر و حوزه نظری و عملی و عوامل مورد تأکید تحقیق حاضر که به علل و عوامل و زمینه‌های ظهور و بروز آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری و راهکارهای اصلاح آسیب‌ها آن می‌پردازد. هیچ یک از نظریه‌های

موجود به تنهایی قادر به بررسی و تحلیل جامع آسیب شناسی انتخابات ریاست جمهوری ایران و راهکارهای اصلاح آسیب‌های آن نیستند، براین اساس به منظور درک درست آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری در بسترهای نو ظهور و ارائه راهکارهای اصلاح آن، چارچوب نظری تحقیق حاضر عملاً مبتنی بر یک رویکرد چند روشی و ترکیب آنها است. بدین طریق که علاوه بر بهره‌گیری و استفاده از ادبیات موجود در تحقیق که مبتنی بر نظریه‌های نویسندگان و نظریه پردازان حوزه انتخابات و دیگر حوزه‌های مرتبط با موضوع انتخابات و آسیب‌های آن و مصاحبه با اهل فن است. از طریق روش دلفی در تعیین و تشخیص آسیب‌ها و راهکارهای اصلاح آسیب‌ها و شاخص‌های هر یک از آنها و ایجاد پرسشنامه با رویکرد دلفی است

۴- روش تحقیق

تحقیق حاضر تحت عنوان آسیب شناسی انتخابات ریاست جمهوری ایران و راهکارهای اصلاح آسیب‌های آن از نظر نوع کار تحقیقاتی و هدف کاربردی است. از نظر ماهیت و روش، چند روشی توصیفی-تحلیلی است. بر اساس روش انجام و نحوه گردآوری اطلاعات و داده‌ها، و از این جهت که پژوهشگر برای کشف عقاید، افکار و ادراکات افراد مورد نظر از پرسشنامه استفاده می‌کند، پیمایشی است. از روش کتابخانه‌ای و مصاحبه برای تهیه ادبیات تحقیق و پرسشنامه اولیه محقق ساخته و روش دلفی جهت ساخت و تدوین پرسشنامه نهایی و ابزار پرسشنامه، برای جمع‌آوری داده‌های آماری استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق نیز شامل خبرگان و متخصصین و برحسب ارتباط با موضوع تحقیق شامل اساتید دانشگاه و صاحب نظران در موضوع انتخابات از جمله: کارشناسان و مدیران انتخابات، بخشداران و فرمانداران، ناظرین و بازرسین انتخابات، معاونین سیاسی استاندار و استانداران و دانشجویان و دیگر دست اندرکاران برگزاری انتخابات می‌باشد. تعداد کل جامعه آماری مجهول است. درانتخاب خبرگان و کارشناسان انتخابات، به صورت نمونه‌گیری غیراحتمالی و ترکیبی از روش‌های هدف‌دار یا قضاوتی و زنجیره‌ای برگزیده، اقدام شد و ۱۵ نفر خبره و کارشناس انتخاب گردید.

در محاسبه نمونه نهایی، با توجه به اینکه تعداد کل جامعه آماری مجهول است، از فرمول کوکران با جامعه مجهول استفاده شده است. محاسبات نمونه انتخابی به شرح زیر است. جهت برآورد حجم نمونه نهایی، از مقدار p برآورد شده از نمونه خبرگان و کارشناسان

استفاده گردید. در اینجا منظور از p ، درصد توافق با شاخص‌های تحقیق می‌باشد. با توجه به پرسشنامه‌های تکمیل شده مقدماتی، مقدار $p = 0,90$ برآورد شد و در محاسبه نمونه نهایی مورد استفاده قرار گرفت. بنابراین اندازه نمونه به شرح زیر برابر ۱۳۹ نفر برآورد گردید.

$$n = Z_{\frac{\alpha}{2}}^2 \frac{p(1-p)}{d^2} = (1,96)^2 \frac{0,9(1-0,9)}{(0,05)^2} \cong 139$$

در این فرمول:

n = تعداد نمونه مورد نیاز

Z = چندک $0,975$ از توزیع Z (مقدار جدول)

p = وجود صفت در افراد جامعه که برابر $0,9$ در نظر گرفته شده است.

$1 - P = q$ = عدم وجود صفت در افراد جامعه که برابر $0,1$ در نظر گرفته شده است.

N = تعداد کل افراد (اعضای جامعه مورد بررسی) که برابر 46560 نفر بوده اند.

d = خطای برآورد که برابر $0,05$ در نظر گرفته شده است.

در انتخاب نمونه نهایی، از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و در دسترس اقدام گردید. برای جمع‌آوری داده‌های آماری از پرسشنامه با پاسخ‌های بسته بر مبنای طیف لیکرت بر روی یک پیوستار از خیلی زیاد، زیاد، کم، خیلی کم به ترتیب با کدهای عددی ۴، ۳، ۲، ۱ استفاده شد. پرسشنامه پژوهش بر مبنای روش دلفی و براساس محاسبه ضرایب اهمیت و اولویت هر یک از شاخص‌های تحقیق با توجه به نظر خبرگان، متخصصان و کارشناسان طراحی شده است. روایی ابزار جمع‌آوری داده‌های آماری به روش محتوایی توسط متخصصان و به روش صوری توسط تعدادی از افراد جامعه آماری تایید شده است و پایایی ابزار جمع‌آوری داده‌های آماری با آلفای کرونباخ $0,865$ تایید گردید.

در تحلیل داده‌های آماری از دو روش آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. آمار توصیفی شامل معیارهای فراوانی و درصد فراوانی برای تخلص داده‌ها، میانگین و انحراف معیار برای سنجش گویه‌ها و مولفه‌ها استفاده گردید و از آمار استنباطی نظیر تحلیل عاملی اکتشافی به منظور کشف مولفه‌ها و سازه کلی پژوهش و آزمون کولموگروف-اسمیرنف (KS) برای بررسی نرمال بودن داده‌ها، آزمون t در مقایسه مولفه‌های پژوهش با حد وسط مقیاس اندازه‌گیری (طیف لیکرت چهار درجه‌ای) استفاده شده است. روش‌های آماری مورد استفاده در محیط نرم‌افزار آماری SPSS۲۳ انجام یافته است.

۵- مکانیسم تحلیل دلفی در تعیین آسیب‌ها و راهکارها و پرسشنامه

از آنجا که در روش دلفی فرض بر آن است، که متخصصان و خبرگان دارای ایده‌های بهتری نسبت به آنچه روی داده است، یا ممکن است در آینده اتفاق بیفتد هستند، و برخلاف یک بررسی ساده، روایی اعتبار این روش بیشتر به خبرگی گروه شرکت کننده در مطالعه برمی‌گردد، تا تعداد شرکت کنندگان (پاشایی زاد، ۱۳۸۶: ۶۷). به عنوان روشی کاربردی که طیف وسیعی از موضوعات و مسائل در زمینه‌های مختلف پوشش می‌دهد و هم به عنوان روش تحقیق و هم ابزار جمع آوری داده‌ها و اطلاعات باشد و دو جنبه کمی و کیفی را در برگیرد. به رغم تفاوت‌های قابل توجه در کاربرد روش دلفی که به فقدان چارچوب نظری در روش دلفی برمی‌گردد (احمدی، نصیریانی و ابادری، ۱۳۸۷: ۱۷۶). به منظور دستیابی به اهداف تحقیق، فرایند و مکانیسم اجرایی و عملیاتی، روش دلفی که بنابر استدلال اشمیت (۱۹۷۷) شامل چندین مرحله اساسی است. در تحقیق آسیب شناسی انتخابات ریاست جمهوری اسلامی ایران و راهکارهای اصلاح آسیب‌های آن این صورت است. که در دور اول دلفی، تعداد ۱۵ نسخه پرسشنامه محقق ساخته از آسیب‌ها و راهکارهای اصلاح آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری شامل ۱۲۰ شاخص آسیب و ۳۰ شاخص راهکار اصلاح به منظور بررسی، ارزیابی، سنجش و واکاوی در اختیار گروه دلفی قرار گرفت. پس اجرای دور اول دلفی نتایج بر اساس حداکثر توافق اعضا مورد توجه قرار گرفت. میانگین پاسخ‌ها، میانه، مد، انحراف معیار، میانگین رتبه تعیین گردید. تعداد شاخص‌های آسیب‌ها از ۱۲۰ شاخص به ۸۵ شاخص و تعداد شاخص‌های راهکارهای اصلاح آسیب‌های از ۳۰ شاخص به ۲۰ شاخص کاهش یافتند. در مرحله دوم پرسشنامه دور اول دلفی که بر اساس ۸۵ شاخص عملیاتی برای سنجش آسیب‌ها و ۲۰ شاخص برای سنجش راهکارهای اصلاح آسیب‌ها تنظیم شده بودند، به قضاوت نخبگان، خبرگان و کارشناسان انتخابات درآمد. که پس از بررسی مجدد و متوالی بر اساس حداکثر توافق اعضا تعداد ۸۵ شاخص آسیب‌ها و ۲۰ شاخص راهکارهای اصلاح حداکثر توافق بالای ۹۰ درصد را کسب کردند (ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه مرحله دوم برابر ۰/۷۴۴ بود). در مرحله سوم دلفی تعداد ۱۵ نسخه پرسشنامه دور دوم به اعضای پانل که در مراحل قبل شرکت نموده و در جریان روند و فرایند کار قرار داشتند تحویل داده شد. پس از بازبینی بررسی مجدد و متوالی پرسشنامه‌های دور دوم دلفی و دورهای قبل و مرور روند دلفی در

ایجاد پرسشنامه و در تحقیق و جمع بندی نکته نظرات گروه دلفی حداکثر توافق بالای ۹۰ درصد اعضاء در این مرحله حاصل گردید. میانگین پاسخها، میانه، مد، انحراف معیار، میانگین رتبه تعیین گردید. به این ترتیب پس از طی سه مرحله (دور) بررسی و ارزیابی مجدد و متوالی اتفاق نظر و اجماع گروه دلفی و تأیید روایی و محتوایی از نظر اعضای پانل ۸۵ شاخص آسیبها و ۲۰ شاخص راهکار اصلاح آسیبها بر اساس اهمیت و اولویت. آسیبها و راهکارهای انتخابات ریاست جمهوری در طی ادوار برگزاری انتخابات به شرح جدول شماره ۱ تشخیص داده شدند. (ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه مرحله سوم برابر ۰/۸۲۰ بود).

جدول شماره ۱: نتایج گروه دلفی در تعیین شاخصهای آسیبها و اصلاح آسیبها و

میانگین و اهمیت رتبه دادههای پرسشنامه

شاخص های هر یک از آسیبهای انتخابات ریاست جمهوری	میانگین رتبه	اهمیت رتبه
شاخص های آسیب نظام انتخابات		
کاندیدا محور، شخص محور و تفکر محور بودن نظام انتخابات	۳/۶۹	۱
ناکارآمد، غیر پاسخگو و مبتنی نبودن نظام انتخابات بر نیازهای روز انتخابات و انتخابات جامعه دموکراتیک و مردم سالار	۳/۴۸	۲
آسیب پذیر، چالش زا و مخاطره آمیز بودن نظام انتخابات	۲/۹۶	۳
برنامه محور و حزب محور نبودن نظام انتخابات	۲/۸۵	۴
سیاسی و سلیقه پذیر بودن نظام انتخابات کشور	۲/۰۱	۵
شاخص های آسیب مدیریت انتخابات		
دولتی بودن مدیریت انتخابات و عدم استقلال مدیریت انتخابات از دولت	۳/۸۵	۱
عدم بی طرفی مدیریت انتخابات در فرایند برگزاری انتخابات	۳/۳۰	۲
فقدان نگرش راهبردی و آسیب شناسانه به قوانین و مقررات انتخابات	۲/۹۰	۳
فقدان مدیریت آسیب شناسانه بر تعرفه و برگ رأی، زمان تمدید اخذ رأی و اعلام منطقی نتیجه انتخابات	۲/۸۷	۴
سیاسی، سلیقه ای و جناحی بودن مدیریت انتخابات	۲/۰۷	۵
شاخص های آسیب قانون انتخابات		

اهمیت رتبه	میانگین رتبه	شاخص های هر یک از آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری
۱	۵/۷۳	فقدان ملاک‌ها و معیارها و شرایط مشخص و معلوم جهت ثبت نام از داوطلبان انتخابات ریاست جمهوری
۲	۵/۶۴	فقدان مقررات مالی در خصوص میزان سقف و منابع مالی هزینه‌های تبلیغات نامزدهای انتخابات و نظارت بر آن
۳	۴/۶۶	عدم تعیین و تکلیف و پیش بینی حضور مشخص، معلوم و رسمی احزاب سیاسی در قانون انتخابات
۴	۳/۵۹	فقدان مقررات مشخص و شفاف در خصوص ممنوعیت‌ها، مجازات‌ها و تخلفات دوره تبلیغات انتخابات
۵	۳/۵۵	فقدان ضمانت اجرایی و مجازات مشخص و بازدارنده و متناسب جهت تخلفات و جرائم انتخاباتی
۶	۲/۸۳	ضعف، نارسایی، تعارض و تناقض گویی و طرح واژه‌های کلی بدون تعیین ملاک‌ها و معیارهای مشخص
۷	۲/۰۱	قانون انتخابات حداقل، غیر شفاف و فقدان ملاک‌ها، معیارها و شاخصه‌های برگزاری انتخابات سالم و عادلانه
شاخص های آسیب احزاب سیاسی و جناح‌ها		
۱	۵/۶۳	مشخص و معلوم نبودن جایگاه رسمی و سازمانی احزاب سیاسی در فرایند برگزاری انتخابات ریاست جمهوری
۲	۴/۸۹	سابقه غیر مطلوب احزاب سیاسی در ایران، ضعف در شایسته سالاری و تخصص‌گرایی و آموزش و تربیت سیاسی
۳	۴/۲۵	تحت تأثیر و قیمومیت جناح‌های سیاسی قرار گرفتن احزاب سیاسی
۴	۴/۱۳	فرا حزبی دانستن کاندیداهای انتخابات ریاست جمهوری
۵	۴/۰۶	مقطعی و موسمی، دستوری و مرکزگرا و وابسته به دولت (دولت ساخته) بودن
۶	۲/۵۴	عدم اعتماد و اقبال عمومی به احزاب سیاسی در ایران
۷	۲/۴۷	انشعاب و انشقاق در احزاب سیاسی و بروز و ظهور چند دستگی درون حزبی
شاخص های آسیب کاندیداهای انتخابات		

اهمیت رتبه	میانگین رتبه	شاخص های هر یک از آسیب های انتخابات ریاست جمهوری
۱	۶/۳۶	ایجاد سناریو توسط نامزدهای انتخابات ریاست جمهوری به منظور دو قطبی نمودن جامعه، انتخابات و مبارزات انتخاباتی و رأی مردم
۲	۶/۶۰۳	اعلام پیروزی قبل اتمام جریان انتخابات و اعلام نتیجه قطعی انتخابات
۳	۵/۹۴	عدم تمکین نامزدهای انتخابات ریاست جمهوری به قانون و نتیجه انتخابات و رأی مردم
۴	۴/۹۸	عدم رعایت اخلاق حرفه ای و هتک حرمت در تبلیغات انتخابات، مبارزات انتخاباتی و مناظره های انتخاباتی
۵	۴/۹۵	مصاحبه ها، صدور و انتشار بیانیه ها اعتراض آمیز و تنش زا
۶	۴/۲۶	ایجاد شکاف های منطقه ای، مذهبی و قومی به منظور کسب آراء
۷	۴/۲۵	اردودکشی و مانورهای خیابانی و ایجاد تحریک در جامعه و در بین رأی دهندگان.
۸	۴/۲۳	حضور صوری درانتخابات و مبارزات انتخاباتی و کناره گیری قبل از رأی گیری
۹	۳/۹۹	ایجاد شائبه تخلف انتخاباتی و تقلب در انتخابات
شاخص های آسیب تبلیغات سیاسی انتخاباتی		
۱	۶/۴۰	تبلیغات غیر شفاف و فاقد ساز و کار مشخص و معین در میزان سقف هزینه ها و منابع مالی تبلیغات
۲	۵/۶۵	تبلیغات با استفاده و بهره گیری از امکانات دولتی اعم: از منابع مالی و نیروی انسانی و دیگر امکانات دولتی
۳	۵/۶۱	عدم رعایت اصل بی طرفی «مدیریت انتخابات» و «نظارت بر انتخابات» و ورود به تبلیغات انتخابات
۴	۴/۶۱	ورود پول کثیف به جریان انتخابات، تبلیغات و مبارزات انتخابات ریاست جمهوری
۵	۴/۱۳	کوتاه بودن زمان رسمی تبلیغات انتخابات ریاست جمهوری
۶	۴/۰۶	ورود فضای مجازی به جریان انتخابات، رقابتهای، مبارزات و تبلیغات انتخابات و بهره برداری نادرست و سواستفاده از آن
۷	۳/۴۷	تبلیغات خلاف قانون و ساختار شکن توسط احزاب و جناح های سیاسی، کاندیداهای انتخابات و هواداران آنها

میانگین رتبه	اهمیت رتبه	شاخص‌های هر یک از آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری
۲/۰۷	۸	عدم رعایت اصل بی طرفی رسانه ملی و موضع گیری له و یا علیه کاندیداها و جریان‌های سیاسی
شاخص‌های آسیب اقتصاد و چرخه تجاری سیاسی		
۴/۸۱	۱	تدلیس دولت‌ها در تغییرات پولی و ارزی در ایام منتهی به برگزاری انتخابات و ایجاد «ادوار انتخاباتی» توسط دولت‌ها
۴/۲۲	۲	فقدان توسعه متوازن، همه جانبه و گسترده اقتصادی و شکل گیری شکاف‌های «حاشیه - متن» و «مرکز - پیرامون»
۳/۶۶	۳	دولتی بودن اقتصاد و قابلیت دستکاری و ایجاد نوسانات اقتصادی توسط دولت در ایام منتهی به برگزاری انتخابات
۳/۴۵	۴	فسادهای اقتصادی - سیاسی و فشارهای اقتصادی - سیاسی بر مردم و جامعه
۳/۲۶	۵	ورود بنگاه‌های مالی و سیاسی و رانت‌های اقتصادی - سیاسی به جریان و فرایند انتخابات و مبارزات انتخاباتی
۱/۶۰	۶	شرایط اقتصادی حاکم بر کشور و وضعیت مالی و معیشتی مردم
شاخص‌های آسیب امنیتی شدن انتخابات		
۴/۳۸	۱	گسترش فضای امنیتی و امنیتی شدن روند، جریان و فضای انتخابات ریاست جمهوری
۴/۳۷	۲	دخالل خارج از قانون و ورود کردن نهادهای نظامی، انتظامی و امنیتی در فرایند و جریان برگزاری انتخابات
۳/۴۳	۳	ناامنی انتخاباتی در جامعه و احساس عدم امنیت در بین نامزدها، مردم و نخبگان
۳/۰۷	۴	شکل گیری نظام‌های غیر دموکراتیک، نظامی و امنیتی در نتیجه برگزاری انتخابات
۲/۹۴	۵	ایجاد هرج و مرج و آشفتگی ضد امنیتی و کودتای انتخاباتی
۲/۸۳	۶	وقوع انقلاب انتخاباتی «رنگی» ضد امنیتی حاصل از برگزاری انتخابات
شاخص‌های آسیب رقابت سیاسی انتخاباتی		
۳/۳۹	۱	به علت اینکه قواعد رقابت سیاسی انتخاباتی یاد نگرفته ایم و رقابت را به معنای حذف، ستیز و تخریب می‌دانیم
۳/۳۴	۲	حداکثرگرا هستیم و حاضر به پذیرش رقیب و رقابت قانونی در کسب قدرت نیستیم

اهمیت رتبه	میانگین رتبه	شاخص های هر یک از آسیب های انتخابات ریاست جمهوری
۳	۳/۲۵	به علت ضعف روحیه «دگرپذیری» و فهمیدن و درک رقیب در رقابت سیاسی و انتخاباتی
۴	۳/۱۷	به علت اینکه در فرهنگ سیاسی - اجتماعی کشور ما، استدلال و منطق در مبارزات سیاسی و انتخاباتی الویت ندارد
۵	۱/۸۶	به علت رقابت انتخاباتی غیرحزبی و مبتنی بر شکاف های منطقه ای و مذهبی و قومی و قبیله ای
شاخص های آسیب فرهنگ سیاسی انتخاباتی		
۱	۵/۱۳	به علت احساسی، هیجانی و عاطفی بودن مبانی رفتاری و نظری فرهنگ سیاسی انتخاباتی در ایران
۲	۴/۹۹	به علت فقر فرهنگ قانون گرایی و قانون گریز بودن فرهنگ سیاسی انتخاباتی
۳	۳/۴۶	به علت تعارض در بین وجوه مختلف فرهنگ سیاسی «اسلامی - شیعی، ایرانی - باستانی و لیبرال غربی» در ایران
۴	۳/۶۴	به علت مشارکت گریز و غیر رقابتی بودن مبانی فرهنگ سیاسی و انتخاباتی در ایران
۵	۱/۸۸	به علت فرهنگ سیاسی مبتنی بر «آمریت - تابعیت و تابعیت - مشارکت» در ایران
۶	۱/۸۹	به علت ناامنی و بیگانگی فرهنگی و چند پارگی فرهنگی در ایران
شاخص های آسیب نخبگان		
۱	۳/۰۱	جنبه توده ای و پوپولیستی دادن به انتخابات، رقابت ها، مبارزات انتخاباتی و رأی مردم توسط نخبگان
۲	۲/۶۴	خود سانسوری نخبگان در پذیرش واقعیت های جامعه و مردم و در همراه شدن با مردم
۳	۲/۲۸	ایجاد شکاف در بین خود نخبگان و بین نخبگان و جامعه
۴	۱/۸۶	تحریم، کنار کشیدن و عدم تمایل نخبگان در انتخابات، رقابت ها و مبارزات انتخاباتی
شاخص های آسیب توده ها		
۱	۳/۶۲	به علت قابلیت دستکاری و شکل پذیری توده ها توسط کاندیداهای انتخابات، احزاب سیاسی و نخبگان در انتخابات و مبارزات انتخاباتی

اهمیت رتبه	میانگین رتبه	شاخص های هر یک از آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری
۲	۳/۳۹	به علت تلقین پذیری و زود باوری توده‌ها و تحت تأثیر و عده‌ها و قول و قرارهای بی ثمر و بی نتیجه قرار گرفتن
۳	۳/۱۴	وجود شکاف بین دولت- ملت و شکاف بین نخبه و توده و نخبگان با جامعه و هویتی شدن مبارزات انتخابات
۴	۲/۷۳	فقدان تفکر و فرهنگ انتخاباتی و ثبات در رفتار سیاسی و انتخاباتی و ایجاد موج و تغییر ناگهانی به انتخابات و نتیجه انتخابات
۵	۲/۱۳	به علت ساخت اجتماعی چند پارچه و شکاف‌های مختلف فرهنگی و اجتماعی، قومی و مذهبی و سیاسی و...
شاخص های آسیب مشارکت سیاسی انتخاباتی		
۱	۴/۳۲	مشارکت سیاسی انتخاباتی موجی بدون شناخت از کاندیداها «شناسنامه ای» و «شب آخری»
۲	۴/۰۵	مشارکت سیاسی انتخاباتی نهادینه نشده ابزاری و توده‌ای
۳	۲/۹۵	مشارکت سیاسی انتخاباتی فاقد رقابت سیاسی و ایدئولوژیک
۴	۱/۸۵	عدم مشارکت سیاسی انتخاباتی و حضور حداکثری در انتخابات.
۵	۱/۸۳	افزایش و کاهش بی رویه و ناگهانی (نوسان) در میزان مشارکت سیاسی انتخاباتی
شاخص های آسیب ثبت نام بیش از حد داوطلبان انتخابات ریاست جمهوری		
۱	۲/۱۴	فقدان راهکارهای متداول و مرسوم در ثبت نام داوطلبان از جمله: الزام داوطلبان به جمع آوری تعداد معینی امضاء از افراد و شخصیت‌های معتبر، پرداخت وجه ثبت نام یا وثیقه، نامزد شدن از سوی یک حزب سیاسی قانونی
۲	۲/۱۱	ضعف و نارسایی قانون انتخابات و فقدان شرایط مشخص و معلوم برای ثبت نام از داوطلبان انتخابات ریاست جمهوری
۳	۱/۷۵	عدم جلوگیری و ممانعت وزارت کشور از ثبت نام افرادی که حداقل شرایط اولیه داوطلبی انتخابات ریاست جمهوری ندارند
شاخص های آسیب مراحل انتخابات		
۱	۳/۲۵	آسیب‌های روز برگزاری انتخابات
۲	۳/۱۲	آسیب‌های مرحله حین برگزاری رسمی انتخابات

اهمیت رتبه	میانگین رتبه	شاخص های هر یک از آسیب های انتخابات ریاست جمهوری
۳	۱/۹۳	آسیب های مرحله پیش از برگزاری رسمی انتخابات
۴	۱/۷۰	آسیب های مرحله بعد از برگزاری انتخابات
شاخص های راهکارها اصلاح آسیب های انتخابات ریاست جمهوری		
۱	۱۲/۶۳	تقویت نظام آموزشی کشور، به منظور آموزش عمومی، مستمر، گسترده و فراگیر جهت مسئولیت پذیری و افزایش سطح آگاهی سیاسی- اجتماعی مردم و جامعه پذیری سیاسی
۲	۱۲/۲۰	تعیین و تکلیف و تعریف دقیق از رجال مذهبی، سیاسی و مدیر و مدبر و... موضوع ماده ۳۵ شرایط انتخاب شوندهگان در قانون انتخابات ریاست جمهوری توسط شورای نگهبان
۳	۱۲/۲۰	تقویت و گسترش «فرهنگ قانونمداری»، «فرهنگ رقابت»، «فرهنگ نقد»، «فرهنگ مناظره» و «فرهنگ مشارکت» در جامعه، بین احزاب سیاسی، نخبگان، کاندیداهای انتخابات و...
۴	۱۲/۲۰	مکانیزه و الکترونیکی نمودن فرایند اخذ رأی گیری انتخابات ریاست جمهوری به منظور جلوگیری از ائتلاف وقت و سرعت و دقت در فرایند اخذ رأی و شمارش آرا
۵	۱۲/۲۰	قانونی و قاعده مند نمودن منابع مالی و میزان سقف هزینه های تبلیغات و مبارزات انتخاباتی کاندیداهای انتخابات ریاست جمهوری و نظارت بر آن
۶	۱۲/۲۰	تغییر و تحول در نگرش و نحوه رفتار سیاسی و انتخاباتی کاندیداهای انتخابات، احزاب سیاسی، نخبگان و توده ها به سمت قانونگرایی، عقلانیت و منطق، شفافیت، استدلال و توسعه
۷	۱۲/۱۰	توسعه متوازن و ایجاد رشد اقتصادی متوازن و گسترده و فراگیر در کشور
۸	۱۱/۹۶	برخورد قانونی، عاقلانه و موثر با تخلفات و جرایم انتخاباتی و بازنگری در انواع جرائم و تخلفات انتخاباتی با در نظر گرفتن الزامات، ضرورت ها و مسائل جدید و روز تبلیغات و ابزارهای جدید اطلاع رسانی
۹	۱۱/۸۴	تقویت نظام انتخابات حزب محور و برنامه محور به جای نظام انتخابات کاندیدا محور، شخص محور و تفکر محور

اهمیت رتبه	میانگین رتبه	شاخص‌های هر یک از آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری
۱۰	۱۲/۶۳	توجه به مطالبات منطقه‌ای، مذهبی و قومی به منظور جلوگیری از ایجاد شکاف‌های منطقه‌ای، مذهبی و قومی در برگزاری انتخابات و مشارکت و حضور گسترده در انتخابات
۱۱	۱۱/۶۰	تقویت احزاب سیاسی در عرصه مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی در قبال معرفی کاندیداها، رقابت‌ها و مبارزات انتخاباتی و تبلیغات، هزینه‌ها و منابع هزینه‌های تبلیغات، برنامه‌های کاندیداها، مشارکت سیاسی و تخلفات انتخاباتی
۱۲	۱۱/۵۰	ساماندهی فضای مجازی به منظور جلوگیری از چالش‌ها و بروز مسائل و مشکلات در انتخابات، مبارزات و تبلیغات انتخابات با توجه به وسعت و گستره استفاده و سرعت انتقال پیام و اطلاع‌رسانی که دارد
۱۳	۱۰/۹۷	الزام داوطلبان به جمع‌آوری تعداد معینی امضاء، پرداخت وجه ثبت نام یا وثیقه، نامزدی از سوی یکی از احزاب سیاسی رسمی و قانونی به منظور محدود کردن تعداد داوطلبان ریاست جمهوری
۱۴	۱۰/۹۴	تشکیل مرکز، نهاد یا موسسه علمی و مطالعاتی مختص به انتخابات در کشور به منظور بازبینی و روزآمد نمودن قوانین و مقررات انتخابات و رصد آسیب‌ها و چالش‌ها و... برگزاری انتخابات
۱۵	۸/۴۴	نام‌نویسی و ثبت نام از واجدین شرایط رأی‌دادن در انتخابات در یک پروسه زمانی مشخص، قبل از روز برگزاری انتخابات به منظور جلوگیری از نوسانات مشارکت و تعیین تعداد شرکت‌کنندگان در انتخابات و تقلب در انتخابات
۱۶	۸/۲۴	اصلاح قانون انتخابات ریاست جمهوری و تدوین قانون انتخابات جامع و کامل مبتنی بر نیازهای روز انتخابات و انتخابات جامعه مردم سالار
۱۷	۷/۸۰	قانون‌مداری، رعایت اخلاق، حفظ حرمت‌ها و پرهیز از تخریب در انتخابات و مبارزات انتخاباتی توسط کاندیداها، انتخابات و هواداران آنها، احزاب و جناح‌های سیاسی و نخبگان
۱۸	۷/۴۵	افزایش مدت زمان تبلیغات نامزدهای انتخابات ریاست جمهوری، به جهت گسترده‌گی کشور، وسعت برنامه‌ها و فرصت مردم در شناخت کاندیداها، انتخابات و برنامه‌های آنها دارد.

اهمیت رتبه	میانگین رتبه	شاخص های هر یک از آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری
۱۹	۶/۵۵	برگزاری «نکردن» همزمان دو انتخابات ریاست جمهوری (ملی) و شوراهای اسلامی شهر و روستا (محلی)
۲۰	۵/۳۶	تشکیل «کمیسیون انتخابات» یا «نهاد ملی انتخابات» مستقل از قدرت و حاکمیت دولت، به جای دولت به عنوان مجر برگزاری انتخابات.

۶- تجزیه و تحلیل داده‌ها

پس از اینکه تعداد ۱۸۰ نسخه بر اساس نمونه در اختیار جامعه هدف که ترکیبی از اهل فن و کارشناسان و دست اندرکاران برگزاری انتخابات و اساتید دانشگاه می‌باشند قرار گرفت، به ۱۵۰ نسخه پاسخ داده شد. از میان پاسخ دهنده گان به پرسشنامه ۸۵٫۳ درصد مرد و ۱۴٫۷ درصد زن می‌باشند. بیشترین تعداد یعنی ۵۲٫۷ درصد در گروه سنی ۴۱ تا ۵۰ سال و کمترین تعداد یعنی ۷٫۳ درصد در گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال قرار دارند. بیشترین تعداد یعنی ۲۲٪ در صد کارشناس انتخابات بودند و ۲۱٫۳ درصد سایر موارد که شامل: معاونین سیاسی، روسای ستاد انتخابات، اعضای هیأت اجرایی، بازرسان انتخابات، ناظرین انتخابات و دیگر افراد درگیر در برگزاری و اجرای انتخابات است و کمترین تعداد یعنی ۰٫۲٪ استنادار بوده‌اند. بیشترین تعداد یعنی ۰٫۴۴٪ درصد تحصیلات کارشناسی ارشد ۰٫۳۰٪ تحصیلات کارشناسی و کمتر داشته‌اند و کمترین تعداد یعنی ۰٫۲۶٪ درصد تحصیلات دکترا داشته‌اند. سپس با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی، دسته بندی شاخص‌ها و جدا سازی مولفه‌ها انجام شد. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی نشان داد که مقدار KMO برابر ۰/۸۳۳ بوده و با توجه به اینکه مقادیر بزرگ آن بر تأیید روش تحلیل عاملی اکتشافی تأکید دارد، لذا می‌توان گفت تحلیل عاملی در تعیین شاخص‌های کلی تحقیق مناسب می‌باشد. نتایج آزمون گرویت بار تلت نیز که به آزمون فرض ماتریس واحد بودن ماتریس ضرایب همبستگی اشاره دارد و فرض نرمال چند متغیری بودن توزیع داده‌ها را می‌سنجد، نشان داد که مقدار آماره آزمون برابر ۱۳۹۰/۹۸ با سطح معنی دار ۰/۰۰۱ است. نشان می‌دهد که ماتریس همبستگی نرمال چند متغیری معنی دار است و بین متغیرها همبستگی‌های جزئی

وجود دارد. روش مورد استفاده در تحلیل عاملی اکتشافی، روش مولفه‌های اصلی بوده و با معیار واریماکس، چرخش متعامد بر روی ضرایب عامل صورت گرفته است. نتایج نشان داد، ۱۶ مولفه به همراه ۸۵ شاخص در مورد آسیب‌ها و ۲۰ شاخص در مورد راهکارهای اصلاح آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری در ایران، تقریباً ۸۹٪ از تغییرات (واریانس کل) را تبیین می‌کنند.

در بررسی آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری، میانگین کلیه گویه‌ها بیشتر از متوسط طیف لیکرت یعنی مقدار ۲/۵ هستند و نشان می‌دهند که برآیند نظر پاسخگویان دلالت بر آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری در ایران دارد. بیشترین میانگین با مقدار ۳,۹۳ مربوط به شاخصه‌های «فقدان مقررات مالی در خصوص میزان سقف و منابع مالی هزینه‌های تبلیغات نامزدهای انتخابات و نظارت بر آن» از زیرمجموعه قانون انتخابات و «مشخص و معلوم نبودن جایگاه رسمی احزاب سیاسی در انتخابات ریاست جمهوری» از زیرمجموعه احزاب سیاسی و «تبلیغات غیر شفاف و فاقد ساز و کار مشخص و معین در میزان سقف هزینه‌ها و منابع مالی تبلیغات» از زیرمجموعه تبلیغات انتخابات و «تدلیس دولت‌ها در تغییرات پولی و ارزی در ایام منتهی به برگزاری انتخابات و ایجاد «ادوار انتخاباتی» از زیرمجموعه اقتصادی می‌باشد و کمترین میانگین با مقدار ۲,۵۳ مربوط به گویه «عدم تعیین و تکلیف و پیش‌بینی حضور مشخص و معلوم احزاب سیاسی در انتخابات» از زیرمجموعه قانون انتخابات می‌باشد. انحراف معیارهای شاخص‌ها به هم نزدیک هستند و مقادیر کوچکی دارند و نشان‌دهنده دقت هم‌اندازه و مناسب پاسخ‌ها می‌باشد.

در بررسی راهکارهای اصلاح آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری، میانگین کلیه گویه‌ها بیشتر از متوسط طیف لیکرت یعنی مقدار ۲/۵ نشان داد. که برآیند نظر پاسخگویان دلالت بر اجماع بر راهکارهای اصلاح انتخابات ریاست جمهوری در ایران دارد. بیشترین میانگین با مقدار ۳,۹۳ مربوط به شاخص «تقویت نظام آموزشی کشور، به منظور آموزش عمومی، مستمر، گسترده و فراگیر جهت مسئولیت‌پذیری و افزایش سطح آگاهی سیاسی - اجتماعی مردم و جامعه‌پذیری سیاسی» می‌باشد و کمترین میانگین با مقدار ۳,۰۷ مربوط به گویه «تشکیل کمیسیون انتخابات یا نهاد ملی انتخابات مستقل از قدرت و حاکمیت دولت، به جای دولت به عنوان مجری برگزاری انتخابات» می‌باشد. انحراف معیارهای شاخص‌ها به

هم نزدیک هستند و مقادیر کوچکی دارند و نشان دهنده دقت هم اندازه و مناسب پاسخها می باشد.

در بررسی میانگین مولفه های آسیب ها و راهکارهای اصلاح انتخابات ریاست جمهوری با آزمون t نتایج مندرج در جدول شماره ۲ نشان می دهد که میانگین آسیب های ۱۵ مولفه اول و راهکارهای اصلاح آسیب های انتخابات ریاست جمهوری به طور معنی داری از متوسط طیف لیکرت یعنی مقدار ۲,۵ بیشتر بوده و بیانگر وجود آسیب ها در انتخابات ریاست جمهوری و توافق بر ارائه راهکارهای اصلاح آسیب های انتخابات ریاست جمهوری در ایران می باشد.

جدول شماره ۲: بررسی میانگین مولفه های آسیب ها و راهکارهای اصلاح انتخابات ریاست

جمهوری با آزمون t

ردیف	مولفه	میانگین	انحراف معیار	آماره t	P
۱	نظام انتخابات	۳/۲۵	۰/۲۲	۴۰/۸۲	۰/۰۰۱
۲	مدیریت انتخابات	۳/۵۷	۰/۲۲	۵۹/۶۲	۰/۰۰۱
۳	قانون انتخابات	۳/۳۰	۰/۲۴	۴۱/۳۶	۰/۰۰۱
۴	احزاب سیاسی و جناح ها	۳/۴۱	۰/۲۲	۴۹/۸۱	۰/۰۰۱
۵	کاندیداهای انتخابات	۳/۴۸	۰/۲۱	۵۶/۲۲	۰/۰۰۱
۶	تبلیغات سیاسی انتخاباتی	۳/۳۵	۰/۳۳	۳۱/۸۳	۰/۰۰۱
۷	اقتصاد و چرخه تجاری سیاسی	۳/۲۹	۰/۱۷	۵۷/۰۳	۰/۰۰۱
۸	امنیتی شدن انتخابات	۳/۳۶	۰/۳۰	۳۵/۸۱	۰/۰۰۱
۹	رقابت سیاسی انتخاباتی	۳/۷۴	۰/۱۸	۸۶/۵۲	۰/۰۰۱
۱۰	فرهنگ سیاسی انتخاباتی	۳/۰۴	۰/۲۵	۲۶/۶۲	۰/۰۰۱
۱۱	نخبگان	۳/۵۳	۰/۲۰	۶۲/۷۷	۰/۰۰۱
۱۲	توده ها	۳/۵۶	۰/۳۳	۳۹/۵۰	۰/۰۰۱
۱۳	مشارکت سیاسی انتخاباتی	۳/۱۲	۰/۲۷	۲۸/۰۰	۰/۰۰۱
۱۴	ثبت نام بیش از حد داوطلبان	۳/۸۵	۰/۲۰	۸۲/۹۶	۰/۰۰۱
۱۵	آسیب مراحل انتخابات	۳/۱۲	۰/۳۶	۲۱/۱۷	۰/۰۰۱
	راهکارهای اصلاح آسیب های انتخابات	۳/۶۸	۰/۲۱	۶۹/۶۱	۰/۰۰۱

برای رتبه‌بندی مولفه‌های آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری و میزان تأثیر آنها در ایجاد مسائل و مشکلات برگزاری انتخابات ریاست جمهوری از آزمون فریدمن استفاده گردید. هم چنان که جدول شماره ۳ نشان می‌دهد. نتایج آماره فریدمن بر روی ۱۵ مولفه آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری، سطح معنی داری در تعیین رتبه مولفه‌های آسیب‌های انتخابات ریاست جمهوری نشان می‌دهد، و آن اینکه رتبه اهمیت مولفه‌های مذکور یکسان و مساوی نیست. میانگین رتبه فریدمن نشان داد، که مولفه ثبت نام بیش از حد داوطلبان انتخابات ریاست جمهوری با بیشترین میانگین رتبه ۱۳/۹۱ مهم‌ترین آسیب برگزاری انتخابات ریاست جمهوری است. بعد از آن مولفه رقابت سیاسی انتخاباتی با میانگین رتبه ۱۳/۱۸ در رتبه دوم مولفه مدیریت انتخابات با میانگین رتبه ۱۰/۸۸ در رتبه سوم اهمیت قرار دارد.

جدول شماره ۳: نتایج آزمون فریدمن در رتبه‌بندی هر یک از مولفه‌های آسیب‌های انتخابات

ریاست جمهوری

معنی داری p	آماره فریدمن	رتبه اهمیت	میانگین رتبه فریدمن	آسیب‌ها
۰/۰۰۰۱	۱۰۶۴/۳	۱	۱۳/۹۱	ثبت نام بیش از حد داوطلبان
		۲	۱۳/۱۸	رقابت سیاسی انتخاباتی
		۳	۱۰/۸۸	مدیریت انتخابات
		۴	۱۰/۵۵	توده‌ها
		۵	۹/۹۵	نخبگان
		۶	۹/۲۹	کاندیداهای انتخابات
		۷	۸/۲۰	احزاب سیاسی و جناح‌ها
		۸	۷/۰۱	امنیتی شدن انتخابات
		۹	۶/۶۸	تبلیغات سیاسی انتخاباتی
		۱۰	۵/۸۵	اقتصاد و چرخه تجاری سیاسی
		۱۱	۵/۹۲	قانون انتخابات
		۱۲	۵/۳۰	آسیب مراحل انتخابات

معنی داری p	آماره فریدمن	رتبه اهمیت	میانگین رتبه فریدمن	آسیب ها
		۱۳	۵/۲۴	نظام انتخابات
		۱۴	۴/۴۴	مشارکت سیاسی انتخاباتی
		۱۵	۳/۶۱	فرهنگ سیاسی انتخاباتی

۷- نتیجه گیری

نتایج حاصل از این تحقیق در دو موضوع آسیب‌ها و راهکارهای اصلاح آسیب‌ها نشان داد. که انتخابات ریاست جمهوری با آسیب‌های متعدد در حوزه‌ها و زمینه‌های مختلف مواجه است، که به علت عدم آسیب شناسی و ارائه راهکار اصلاح، آسیب‌ها در مقاطعی از برگزاری انتخابات ریاست جمهوری ظهور و بروز نموده و باعث ایجاد مسائل و مشکلاتی در طی ادوار برگزاری انتخابات ریاست جمهوری شده است. که علل و عوامل مختلف موثر در ایجاد آسیب‌ها از نظر میزان تأثیر بر مسائل و مشکلات انتخابات ریاست جمهوری آنطور که در ادبیات تحقیق آمد و نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل پرسشنامه تحقیق به دست داد یکسان نیستند. بطوری که از میان ۱۵ مؤلفه آسیب‌ها، به ترتیب بیشترین اولویت مربوط به ثبت نام بیش از حد داوطلبان در انتخابات ریاست جمهوری، رقابت سیاسی انتخاباتی، مدیریت انتخابات، نخبگان و توده‌ها، کاندیداهای انتخابات، احزاب سیاسی و جناح‌ها، امنیتی شدن انتخابات، تبلیغات سیاسی انتخاباتی، اقتصاد و چرخه تجاری سیاسی، قانون انتخابات، نظام انتخابات، مشارکت سیاسی انتخاباتی و فرهنگ سیاسی انتخاباتی تشخیص داده شد.

از میان شاخص‌های آسیب‌ها، به ترتیب اولویت «فقدان ملاک‌ها و معیارها و شرایط مشخص و معلوم جهت ثبت نام داوطلبان در انتخابات ریاست جمهوری و تبلیغات غیر شفاف و فقدان مقررات مالی در میزان سقف و منابع مالی هزینه‌های تبلیغات نامزدهای انتخابات و نظارت بر آن» از زیر مجموعه قانون انتخابات، «مشخص و معلوم نبودن جایگاه رسمی احزاب سیاسی در قانون انتخابات» از زیر مجموعه احزاب سیاسی و جناح‌ها، «تبلیغات غیر شفاف و فاقد ساز و کار مشخص و معین در میزان سقف هزینه‌ها و منابع مالی تبلیغات» از زیر مجموعه تبلیغات سیاسی انتخاباتی، «تدلیس دولت‌ها در تغییرات پولی و ارزی در ایام منتهی به برگزاری انتخابات و ایجاد ادوار انتخاباتی» از زیر مجموعه اقتصاد و

چرخه تجاری سیاسی، «حداکثرگرا بودن و حاضر به پذیرش رقیب و رقابت قانونی در کسب قدرت نبودن و فقدان رعایت قواعد رقابت سیاسی انتخاباتی و رقابت را به معنای حذف، ستیز و تخریب دانستن» از زیرمجموعه رقابت سیاسی انتخاباتی، «احساسی و هیجانی و عاطفی بودن مبانی رفتاری و نظری فرهنگ سیاسی انتخاباتی در ایران» از زیر مجموعه فرهنگ سیاسی انتخاباتی، ضعف و نارسایی قانون انتخابات و فقدان راهکارهای متداول و مرسوم در ثبت نام داوطلبان از جمله: الزام داوطلبان به جمع آوری تعداد معینی امضاء از افراد و شخصیت‌های معتبر، پرداخت وجه ثبت نام یا وثیقه، نامزد شدن از سوی یک حزب سیاسی قانونی» از زیر مجموعه علت ثبت نام بیش از حد داوطلبان در انتخابات می‌باشد. ملاحظه تفاوت بین اولویت و اهمیت در بین مولفه‌های آسیب‌ها و شاخص‌های آسیب‌ها در این تحقیق به این منظور است که از نظر پاسخگویان هر یک از شاخص‌های آسیب‌ها از طرفی از علت‌های ایجاد «مولف‌های آسیب‌های» انتخابات، از سوی دیگر نیز به طور مستقیم از علل و عوامل ظهور و بروز آسیب‌های برگزاری انتخابات تشخیص داده شده است.

از میان شاخص‌های راهکارهای اصلاح آسیب‌ها: تقویت نظام آموزش عمومی کشور، تعیین و تکلیف و تعریف دقیق رجال مذهبی و سیاسی، تقویت و گسترش فرهنگ قانونمندی و رقابت و نقد و مناظره در بین جامعه، احزاب و جناح‌های سیاسی، نخبگان، کاندیداها، انتخابات، مکانیزه و الکترونیکی نمودن فرایند اخذ رأی گیری، قانونی و قاعده‌مند نمودن منابع مالی و میزان سقف هزینه‌های تبلیغات و مبارزات انتخاباتی کاندیداها، انتخابات ریاست جمهوری و نظارت بر آن و تغییر و تحول در نگرش و نحوه رفتار سیاسی و انتخاباتی کاندیداها، انتخابات، دولت، احزاب سیاسی و جناح‌ها، نخبگان و توده‌ها به سمت قانونگرایی، عقلانیت، شفافیت، استدلال و منطق و... به ترتیب بیشترین اولویت داشتند.

نتایج تحقیق بر روی عوامل مختلف موثر بر آسیب‌ها، راهکارها و شاخص‌های آنها در این تحقیق نشان داد که: اولاً انتخابات ریاست جمهوری به نسبت متفاوت با آسیب در حوزه‌ها و زمینه‌های مختلف که ناشی از علل و عوامل زمینه‌ای، فردی و رفتاری، ساختاری و قانون انتخابات می‌باشد، مواجه است، که بنا بر ماهیت و جنس آسیب‌ها در قبل از برگزاری انتخابات، حین برگزاری، روز برگزاری و پس از برگزاری انتخابات وجود دارد.

ثانیاً اصلاح آسیب‌های برگزاری انتخابات ریاست جمهوری ایران، بسته به تحقق الزامات و پیش شرط‌هایی از جمله: گزینش نظام انتخابات حزب محور و برنامه محور، اصلاح ضعف‌ها و کاستی‌های قانون و مقررات انتخابات در مواردی همچون ثبت نام داوطلبان انتخابات ریاست جمهوری و تعریف معیارها و شرایط مشخص رجل سیاسی - مذهبی و مدیر و مدبر و منابع مالی و میزان سقف هزینه‌های تبلیغات نامزدهای انتخابات، نظام آموزش عمومی فراگیر، حضور سازمانی و نهادمند احزاب سیاسی در فرایندهای انتخابات، تغییر و تحول در نگرش سیاسی و رفتار انتخاباتی نخبگان و توده‌ها، کاندیداها، جامعه و دولت، مدیریت انتخابات بی طرف، متخصص و مستقل، فرهنگ سیاسی انتخاباتی مبتنی بر قانون‌گرایی، تحمل، وفاق و مدارا در کسب و حفظ قدرت، رقابت و مشارکت سیاسی انتخاباتی نهادمند، توسعه سیاسی اقتصادی سالم و فراگیر، ایجاد و تقویت امنیت نرم در حوزه‌های مختلف، فائق آمدن بر شکاف میان جامعه و دولت و گردش نخبگان و اصول انتخابات آزاد و منصفانه است.

منابع و مأخذ:

- آرمان، مانی وحسن جوشقانی (۱۳۹۴)، «طراحی و اعتباربخشی الگوی تحلیل وضعیت نظام مدیریت منابع انسانی»، **فصلنامه پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی**، دوره ۷، شماره چهار.
- احمدی، علی (۱۳۸۹)، **انتخابات در ایران: بررسی حقوقی و قانونی**، تهران: انتشارات میزان.
- احمدی، فضل اله و همکاران (۱۳۷۸)، «تکنیک دلفی: ابزاری در تحقیق»، **مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی**، دوره اول، شماره ۱۷۵.
- امیری فرح آبادی، جعفر و همکاران (۱۳۹۵)، «آسیب شناسی فرایند سیاست پژوهی در نظام آموزش عالی ایران، مطالعه‌ای کیفی»، **فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی**، دوره هشتم، شماره ۴.
- احمدی، فضل اله، ونصیریانی، خدیجه، و ابازری، پروانه (۱۳۷۸)، **تکنیک دلفی: ابزاری در تحقیق**، مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، بهار و تابستان، شماره ۱۷۵-۱۸۵.
- بنی هاشمی، میرقاسم (۱۳۹۵)، **انتخابات ثبات سیاسی و امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران**، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- پنیانین، حسن (۱۳۷۹)، «مدلی برآسیب شناسی انقلاب اسلامی»، **در مجموعه مقالات همایش آسیب‌های انقلاب اسلامی**، تهران: نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه صنعتی، جلد سوم.
- پاشایی زاد، حسین (۱۳۸۶)، **نگاهی اجمالی به روش دلفی**، **فصلنامه پیک نور**، دوره ششم، شماره ۲.
- تقی زاده، جواد (۱۳۸۳)، «تاملی برحق رأی در حقوق ایران با نگاهی بر حقوق فرانسه»، **نشریه حقوق اساسی**، دوره اول، شماره ۱.
- حقیقی، محمد صادق (۱۳۷۰)، **انتخابات: تعاریف و اصلاحات**، تهران: انتشارات دفتر انتخابات وزارت کشور.
- خرمشاد، محمد باقر (۱۳۸۵)، **مردم سالاری دینی**، تهران: انتشارات دفتر نشر معارف.
- رهنورد، فرح اله و مهدوی راد، نعمت الله (۱۳۸۹)، **مدیریت انتخابات**، تهران: انتشارات اطلاعات.
- رُز، ریچارد (۱۳۹۰)، **دایره المعارف بین المللی انتخابات**، ترجمه محمد تقی دلفروز، تهران: انتشارات میزان.
- سریع القلم، محمود (۱۳۸۹)، **فرهنگ سیاسی ایران**، تهران: نشر فروزان روز.
- کاوه، محمد سعید (۱۳۸۸)، **شنیده پس از انتخابات**، تهران: انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- قاضی شریعت پناهی، ابوالفضل (۱۳۸۲)، **بایسته‌های حقوق اساسی**، تهران: انتشارات میزان.
- ممی زاده، جعفر (۱۳۷۵)، «فرهنگ شالوده سازمان»، **مجله تدبیر**، دوره سوم، شماره ۶۱.
- معین، محمد (۱۳۷۱)، **فرهنگ فارسی**، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- هاشمی، سید محمد (۱۳۸۳)، **حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران**، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- هریسی نژاد، کمال الدین (۱۳۸۰)، «نظری بر ابعاد حقوقی انتخابات و راه‌های توسعه آن»، **نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی تبریز**، دوره ۴۴، شماره ۱۸۰ - ۱۸۱.
- هوسمی نژاد، محمد تقی (۱۳۸۲)، **فرهنگ پیشرفته آکسفورد**، تهران: انتشارات آذین نگار.
- Brodeur, Michael, (2008), **the Role of Organizational Diagnosis in Organizational learning**, Antioch New England Graduate School, **Journal of Counseling and Development**, 71(6), 642-650.
- Darhshire, H ,**Media and Electoral process, Media and Democracy**, (Strasbourg, Council of Europe ,1998).
- Harrop, Martin and Miller W. L,**Election and Voter: A Comparative Introduction**,(London: Macmillan Press,1987).